

INSTITUTIONUM POETICARUM, SEV DE LIGATA ORATIONE LIBER.

INSTITUTIO I.

De Poesi universè spectata.

CAPUT I.

Notio Poeticae, & natura.

POESIS alijs est Ars ipsa Poematis condendi, alijs Ratio, & forma Poematis, alijs Poema ipsum, sive opus ad normam Poeticas factum. Poësis porrò, ut ars est præcepta Poematis traditio, Ars est singenda aliquid carmine. Fictioem itaque, & Verum ita Poësis continet, ut alterum eorum si dicit, omnino Poësis non sit. Ac nemo est quidem, qui lecitat, fabulam quamq; si soluta oratione conscribat, Poëma non esse: an vero sine fictione scriptum carmen Poësis esse dicendum sit, in ultramque partem disputatur. Cum ijs nos lecimus, qui duplex Fictionis Poeticæ genus meditatur. Primum, quod Fictionem sententia appelles licet, illud est, cum expōnit versu quid penitus fictum; seu res etiam vera, sed ita fictionibus circumvestita, ut omnino Fictio dici debeat. Fictio haec majoribus Poematis competit, Epico, Tragico, Comico: proinde qui materiam Epicis carminis hinc hac fictione versa tractaret, Poëta Epicus dici non deberet. Alterius Fictionis genus est, quam Fictionem verborum appellemus, cum tametsi nihil fieri exponatur carmine, ea tamen est dicendi ratio, que non modo à communis atque quotidiana, sed & ab Oratoria recedat: quod obtrahis per granula verba, troposque frequentes, & audiremus.

A

ciōres

192 Rhetoriarum Institutionum usurpante. VI: Mecum Platone errare patiantur. Illud quod deo natura non patitur, ut aliorum spolijs nostras opes augemus. Qui benigniores volunt esse quam respiciunt, primū in eo peccant, quod injiciunt sunt in proximos. Negat Epictetus, jucunde posse vivi, nisi cum virtute vivatur.

23. Qui aut scribendo, aut diceendo humiliores sunt, cùro alij vocabulis, rūm maximè verbo orationis, per quam interrogatum est, nec semper particulis Ita, Sic, Etiam responderē solent. Vix Aīn' s' nos renigat? Aīo. Est Simo int̄us! Est. Scisne hor certō? Certō.

24. Nomen Solum pro adverbio venustè positur, dum nihil è sententia mutatur. Vt Spes sola hominem consolatur. Neque vero corpori solum subveniendum est, sed etiam menti, utque animo mulcere magis. Alia item adverbia in nomine habebit commutare. Vt: Excepta vita est immergebit, ut pro immersio. His facilioribus uti possis.

pro faciliter,

INSTE
JULIA

Poeticarum Institutionum

ciones, qui nunquam à fictioe aliqua se janguntur; per
quandam dicendi libertatem dictione, spirituque poetico
luxuriantem; perque figuratum, & flores dicendi genous,
quod stylum poeticum exprimit. Fictio hæc, quamquam
est in omnibus Poematis, in minoribus tamen, ut Epi-
grammata sunt, ut Georgica, ut Elegiacum, & Lyricum
carmen, satis est etiam sola, ut ea dicantur esse Poemata.
Ita enim sit, ut Poesi non excludas Epigrammata, Ge-
orgicas, Lyricas, Elegias: ac ne exulare ē Paroasso jubeas
Martiale, Propertium, Tibullum, Ovidium, si metamor-
phoseon libros praecidas, ne item Horatium, Lucretium,
& in Georgicis suis Virgilium. Sed de Poetica fictiois
legibus plus dicam, cum de Epicō carmine sermo erit.

Rem vero idēo fictione, & carmine tractat Poē-
ta, ut Auditores delectet, & delectando doceat, moresque
instituat: quod ait Horatius in Arte;

*Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterque monendo.*

Quare si quis compositi hujus finis oblitus soli lego-
rium oblectationi versus suos accommodet, atque ea pro-
ponat, qua mores non modò non instituant, sed insificant;
non est censendus Poeta. Tu ab his Versiculatoribus per-
volutandis abstine: Poetam enim non leges, & bonos mo-
res tuos iurupimè corruptes.

CAPUT II.

De ijs, quæ Poesis habet cum soluta Oratione communia.

PLura sunt, quæ hic fuisus petrastarem, ut ad artem
poeticam scitu necessaria, nisi ea ipsa in soluta oratione
docerentur. Quare, ne actum agam, ea hic tantum recenti-
sebo, ut Rhetoricarum Institutionum Libro 1. repetas, & ad-
discas.

Primo quidquid Inst. 1. dictum est de Rhetorica Natura,
Materia, atque Subsidij, revocari huc etiam debet.
Notandum tamen, quæd etiā ingenium ducendis carminis
bus

Institutione 1.

bus appositorum natura maxime docum est, arte tamē
etiam indigēnos: nullum enim est naturæ doctum, quod
nisi arte excolatur, non diffundat; quodque, accedente arte
non crescat; neque vero ulli adeo tenax, & avara in
hoc genere laudis unquam natura fuit, ut præceptis ne-
queat ad artis hujus assecutionem labore aliquo tandem
pervenire. Quare qui facilitatem scribendi non statim
assequitur, non ideo poëtos studium abjecit: sunt enim
qui inepii ad hanc artem initio videbantur, deinde labores
atque diligentia, quæ non spesaverint, perverterunt.

Exercitatio vero tibi maximè proderit, quæ ista ser-
vit: 1. Multa ne scribe, sed ea, quæ scribis, bene effere
curato: neq; enim hic laudatur multitudo, sed bonitas; nec
que celeritatem scribendi dabit scripsisse citò, vel ducen-
tis versus in horam, sed consuetudo beate scribendi, quæ
paullatim & celeritatem præstabit, & bonitatem. 2. Patrio
sermone versus conditos in latinos converte. 3. Rem uno
carminis genere ab auctore aliquo tractatam muta in aliud
genus, Heroicum in Elegiacum, hoc in Lyricum, &c. 4.
Rem eodem versuum genere, quo Poeta aliquis ulus est,
diversi tamen verbis explicare conatur: neque enim est
eius idem alijs verbis præclarè, etiam dici non possit. 5.
Rem eandem sive concilio stylo, nunc copioiore, & cul-
tissime scribe. 6. Siquid ostendis in Auctoribus, quod im-
mutatis aliquantulum verbis rem omnia in aliam expime-
re possit, id facio: sic Proba Falconis mutatis à Virgilio
versibus, levè verborum immutatione, Christi Servatoris
cruciatus, mortemque descriptio. 7. Locum Poeta ali-
quem in prosam redige: deinde ubi versus illi temporis
intervallo jam è memoria exciderunt, inconsulto Poeta
rem eandem metro restituere.

De Imitatione latissima multa eadem Institutione dicta
sunt.

2. Es, quæ Inst. 4. cap. 1. docentur, cum de Inventi-
one argumentorum, quæ à Locis communibus desomu-
tis ad seruum confirmationem; tuus de Inventiōne in ar-
dine

dine ad tractandos acimi motos; ad Poetam etiam perti-
sens. Hoc vero iuste Oratorem; ac Poetam soterem in his
rebus; quod Poeta moderatior est in uso argumentorum
magis enim docet per fabulas, mores, sententias, similia
ruidos, exempla, ceteraque ejusmodi, quam argumentata.
Esti non his destinatus omnino. Virgilius enim ex Loco à
Definitione Famam describit Aenid. 4.

Fama, malum, quo non aliud velocius ullum.

Parva metu primo, mox sepe attollit in auras,

Ingrediturque solo, & caput inter nubila condit.

Monstrum horrentum, ingens, cui quot sunt corpore plume.

Tot virgines oculi subter, &c. 6.

Ita etiam Lactantius singulatum partium cruciatum enus
merando Dominicus mortis acerbitudinem probat.

Compressos speculari eculos, & luce carentes.

Afflatisque genas, arenem suspicere linguan.

Felle venenaram, & pallentes funere vultus.

Cerne manus clarissimas, tristisque lacertos.

Atque ingenis latens vulnera, certe inde cruentum.

Purpureum, fessisque pedes, areasque cruentos.

Flecente geno, lignumque erexit venerabile adoratio.

Ex Conjugatis argumentatus est Ovidius.

Aurea nunc vere sunt secula. Plurimus autem

Venis honor, auro consiliatur amor.

Idem à causa efficiente ad querendum culpat.

Queritis, Aegypti quare sit factus adulterio.

In promptu causarum desoliditus erat.

A Comparatione item probat, leniori Angustum posse.

Car ego posse negem leniù Cesaris iras,

Cum videam, mitis hostibus esse Deos?

Iomo etiam in argumentationis formam composta ar-

guimenta inventio aliquando. Ex integrum syllogismum

apud Persium Sat. 5.

An quisquam est alius liber, nisi docere vitam

Cui licet, ut voluit. Licet, ut volo, rarer non sim.

Liberior Bimotus

Sed

Sed frequenter est inductionis usus; sic Aeneas posse
serviventem etiam ad inferos descendere, per induc-
tionem probat la. 6. Aen.

Si potuit manus accessere, conjugis Orpheus.

Thericia fretus, cithara, fidibusque canoris;

Si fratrem Pollux alterna morte redemit;

Itque credidit viam toties: quid Thesea magnam?

Quid memorem Alcidem? Et mihi genus ab foresummo?

Vix vero affectuum longè apud Poetas frequentior
est, præsertim apud Epicos, & Elegiacos. Luculentis
suum exemplum habes apud Virg. qui Aen. l. 4. Dido-
nem Aeneam discessu furentem, variisque affectibus agita-
tam in hac verba loquentem inducit:

Prob. Jupiteri libidinibus olimixaq

Hic, ait, & nostris illiserit ad rena regni?

Nonarma expedient rotaque ex urbe sequentur;

Divisaque rates alijs navalibus? ire,

Ferte eti flammam, daje velas, impellite remos.

Quid luxur? aut ubi sum? que mentem insaniam mutari?

Infelix Dido, nane te fata impia tangunt.

Tum decuit, cum seepira dabas. En dextra, fidesque;

Quem secum patios ajunt portare Penates;

Non potui abreptum disveltere corpus, & undis

Spargere, non socios, non ipsius absumere ferro.

Ascanium? patrisque epulandum apponere mensis;

Verum anceps prigne fuerat fortuna. Fuisse;

Quem metui moritur? &c.

Teruo Amplificationis artificium, quod Inst. 4. Cap.

& Elocutionis ratio, quam Cap. 3. docui, ad Poetas

etiam pertinent; quod vero poetice Amplificationis, &

Elocutionis peculiare est, inferius edocebo.

CAPUT III.

De Ratione condendi facile Carminis.

Tironi, qui primor ad Patasson accedit, ne rei dif-
ficultate absteritus desistat ab incepto hoc, & sub-
se-

Potidænum Institutionum

sequens caput scribo; ut levibus præceptis ea, quæ in inicio adolescentibus obesse solet, difficultas mitescat, moxque ad majora ducantur. Et quoniam primus Tyrobum labor in Hexametris, atque Pentametris collocatur, im-
moror in his tantum.

Fac tibi scribendum esse Distichum. Oportet primò, ut explicandam sententiam poetica phrasim latinam reddas vel verbis, quæ Distichi mole minoria potius sint, quin excedant: facile enim iopix verborum per epitheta, variisq; phrases succurrimus: superfluitatem vero non ita facile coereamus. Deinde in ea latina sententia quæque verba, quæ duos ultimos Daclulos, & casuram Pentametri constituant: à Pentametro enim, quod est difficilissus, incipe. Sit pro exemplo sententia illa Ovidij: *Ab quoties, properantes aliquo, dixi, quid urges? vide vel quo festinas ire, vel unde*. In his verbis ad postremam Pentametri partem condam invenies illa, *ire vel unde vide: ea in margine charaz conscribito: cum conare ijs verbis, quæ ad eam sententiam partem magis pertinent, quam Récamero auribaliki, Pen-*
tametri partem alteram condére: sic facile fuerit hic versus.
Vel quo festinas ire, vel unde vide.

Ad Hexametrum deinde veni, atque ex reliquis verbis patato tibi Daclulos, & Spondulum, quibus Hexameter clauditur. Invenies illas properante, quid urges: tum per verbasque supersunt reliquum Hexametrum paucitos sic integrum versum habebis.

Ab quoties, aliquo, dixi, properantes, quid urges?
Quodsi ligandæ in numeros sententie membrum illud, quod Hexametro attribuis, plura habet verba, quam ut omnia in eo solo concludantur, poteris ex illis unum, aut alterum in inicio Pentametri collocare. Dant exemplum hi Ovidij versos Lib. 1. trist. Eleg. 3.

Ab quoties terram me sum mentitus habere

Horam, proposta que fore apta via!

Lib. 1. Si contra Pentametri abundant verba, poteris eorum aliquibus Hexametrum concludere. Sic Ovid. in eadem Eleg.

Ter

*Ter linen tetigis; ter sum revocatus, & ipse
Indulgens animo pes mibi tardus erat.*

Nobis tamen hic aliqua. 1. Cū propositam sen-
tentiam latinam reddis, ne verba inseras, quæ condeodo
Hexametro, aut Pentametro sint inopia: sic male Cœci:
cum pedem adhibebis, ut advolant; aut Diptychium, ut
aridior; aut Dichotomum, ut commodare; male Vijambum,
ut repelerant;

2. Vi in reddenda latine sententia, & verba habeas
carmini accommodata, & phrasim etiam quæ sapiat poe-
sim, librum habeto tuæ, vel aliena opera consecutum, in
quo poetarum locutionum sit apparatus litterarum or-
dine dispositus. Viliorem ad rem hanc libellum Regia
Parnassi in præsentia non habemus. In his vero libellis
non ea tantum verba perquirito, quæ nudum, siccum
que thema constituunt; sed etiam, quæ ad illud thema re-
tione aliqua pertinebunt: v. g. Si eslet explicandum hoc
thema, *Navis mergitur*; quareada essent non modo verba
Navis, & Mergor, sed illa etiam, quæ lunc istis affinita, ut
tempestas, turbo, fluctus, mare, ventus, & similia; in quibus
facile apropria phrasim offecdes; quodsi per eam, quam pri-
mò invenias, facile non proveniat versus, in ea ne im-
morator, sed alteram feligit; quæ si minus & ipsa prode-
rit, ad tertiam, vel ad quartam progreditor, donec ex vo-
to versus efficiat.

3. Si sententia abundant verba, vel phrasim immuni-
tatio, vel quod paucioribus claudendum erat, pluribus
verbis concludito. Quodsi contraria desint verba, feter
suppetias caput subsequens.

CAPVT IV:

De Amplificatione poetica.

Poëtica Amplificationis ratio ab oratoria desumenda
est, cuius artificium dedi Lib. 1. Inst. 4. Cap. 2. Sed
quoniam non ratiō verborum peccatatio condens carmine
verbis tyrones premuntur, plures illis, easque faciles vias
aperio

8 Poeticarum Institutionum

aperte cuiusvis locutio etiam brevissima amplificanda, donec versus compleatur.

1. Statuatur amplificanda haec sententia: *Pandimus re-
la.* Substantivum aliquid adde, quod modo, causa,
locum, vel aliam circumstantiam significet ab eo ver-
sico satis noto petitat: *Quis, Quid, Vbi, &c.* adde
nunc id, cui vela pandontur, nempe *Vento.* Jam si sub-
stantivis adjektiva sua adiunges, statim versus cadet, ut
voles, Hexameter, vel Pentameter.

Pandimus effusa turgentia linea vento.

Pandimus effusa linea plena notis.

Sed immutato substantivum adjecitum, aliasq; cir-
cumstantiam apponit, nempe locum, ubi vela pandantur,
quod est mare: en iterum aliud duo versus.

Pandimus undoso turgentia linea ponto.

Pandimus undoso linea plena mari.

2. Tecum reputa, quid de omnibus sit res illa, que venit
amplificanda. Perpende ejus effecta, causas, modum, om-
niaque adjuncta: cum quidquid a vno dignum occurset,
si explicaveris, apta erit amplificandi ratio, e. g. fac tibi
explicandam esse vocem hanc: *Dormio:* pete a te ipso,
quid de omnibus sit dormire? invenies tandem esse, quod sopor
artus complectatur, quod lumina claudantur somno,
quod cura somno pellantur, &c. jaw ex his locutionibus,
en; qui enalcuuntur, versus:

Tam sopor ignarus lenientia complectitur artus.

Languiu nosterno cesserunt lumina somno.

Pellit ubi somnus toto de pectori curas.

Corpora jam placidum carpebant seissa soporem.

3. Adjektivum, quod apponi rei comode potest, re-
solve, ejusque interpres esto: sic fieri, ut tot habetas phrases,
quot sunt rei ejus adjektiva. Exemplo rem declaro. Sit ex-
plicanda haec sententia: *Miles capit arma.* da substantivo
arma epitheta, que volueris: dices fortasse cruenta, vici-
tricia, cyclopia? pete jam a te ipso cui dixeris cruentas, cuc-
hunc

Institutio 1;

guot cruentem: viciacia, quod triumphos pariente: cyclo-
pia, quod à Cycloibus fabricata. Vide jam quam facile
inde versus proverba t.

Arma capit miles multum bibitura cruentem.

Arma capit miles magnos particula triumphi.

4. Adjice substantivum alterum, quod precedentis sub-
stantivi genitivus sit: quibus ambobus si accedant adjekti-
va, facile carmen venetur: sic, ut exemplo nuper dato insi-
stamus ad genitivum *Martis.* En versum:

Arma capit miles servi rutilantia Martis.

5. Adjektivi, quod substantivo dederas, effectum in-
vestiga: sic in eodem exemplo, si arma dixeris splendidia,
splendoris ejus effectus est oculos hostium perstringere,
reverentiaq; incutere: ex his vero effectibus sic versus dicez:

Arma capit miles, sava que luce lassent.

Adversaries, terrore & pectora complent.

6. Explicantia sententia subjice per relativum *Qui,*
que, quod sententiam alteram, que antecedens explicet
naturam, vel adjektivum quodpiam. Ovid. L. 3. Trist. El. 8a
Stulte, quid haec frustra votis peruersibus optas,

Que non illa tibi fertque, fertque die?

7. Eadem sententia substantivum aliquod continuo
statu adjice. Ovid. Lib. 2. Trist.

Si saperem, do las odissim jure Sorores,

Nomina cultori perniciofa suo.

8. Appone eidem participium aliquod cum suis casib;
bus. Ovid. Lib. 1. de Pon. El. 2.

Hic eques instrutus perterrita mania lustrat,

More lapicidias circumventis oves.

9. Uttere ablative aliquo, ut a iunct, absoluto: in quo ma-
xime participia probantur. Ovid. El. 2. Lib. 1. de Pon.

Hei nihil quid faciam? Vereor, ne nomine lecto,

Durus, & aversa cetera fronte legat.

10. Uttere etiam parentibus, qua bicus sit, & è ge natæ.
Ovid. Lib. 1. de Pon. El. 1.

Poetici ab aliis (siquid miserorum creditur ulli) C. 1000
Poetici, & facto conqueror ipse meo.

11. Ceterum comitauit usus facit etiam ad amplissimandos; sive si pertineant ad laudem, aut virtutem operationem, sive ad statum, aut motum, sive ad aliud. Ovid. Lib. 5. Trist. El. 8.

Quam legis, ex illa tibi venit epistola terra,
Latius ubi equores jungitur liser equis.

12. Poetici aliquando eadem lectionis pluribus locutionibus per Explicationem efferti, dum parere id fieri. Virg. Lib. 6. Aen.

Quodsi tantus amor mensi, si tanta cupidio est,
Bis Stygius invare lacus, bis nigra videre
Tartara.

13. Verbo aliquando additur participium ejusdem significacionis, quo & crevit, & sim accipit sententia. Virg. Lib. 6. Aen.

Quamnulla in sylvis autumni frigore primo
Iapsa cadunt folia.

14. Facit etiam ad amplificationem efferte substantivum in casu patrio, praeviso altero substantivo, quod universalius sit; sic pro flumine dici poterit Aqua fluminis, Unda fluminis. Virg. Lib. 6. Aen. pro Coctum dixit:

Cocytus stagna alta vides, Stygianque paludem.

Sed juvat hic ad amplificationis etiam copiosioris usus ex ijs amplificandi generibus, quæ Oratoribus quoque sunt in usu, quatuor recalectare, quibus praeterea reliquis maximè utuntur Poetæ.

Primus est per Similitudinem, quæ si apta sit, non amplificat modò sententiam, sed etiam carminis venustatem addit non vulgam. Ea potest esse vel brevior, ut Virg. Lib. 6. Aen.

Nec magis incepto rultum sermone moretur,

Quam si dura silex, aut fieri Marpesia caues.

Vel etiam longior, ut Virg. Lib. 4. Aen. de patanibus classem Trojanis.

Ac veluti ingeniem formice farris acervum
Cum populant, hyemis memores, rectoque reponunt;
It nigrum campis agmen, predamque per herbas
Conrectant calle angusto: pars grandia trudunt
Obra ex frumenta humeris: pars agmina cogant;
Castigantque moras. Opere omnis semita serveto.

Sicut illudidem porro Virgilius ita fecerit adhibet: proponit primum similitudinem, deinde quasi rei oblitus, cuius gratia similitudinem produxerat, in hac perlistit explicanda, qua multis exemplificata, reddit deinde ad rem principalem; ita Lib. 7. Aen. de Rege Latino:

Ille velut pelagi rupe immora resistit:
Ut pelagi rupe magno veniente fragore
Quæ sepe, multis circumstantibus undis,
Mole tenet: scopuli nequidquam, & spumea circum
Saxa tremunt, laterique illisq; refunduntur alga.
Aliquando etiam similitudo ingeminatur: sic Virg. 94

Aen. de Turno Lycum profugum articulante:

Qualis ubi ant leporum, aut carenti corpore cygnus
Sustulit ala petens pedibus faris armiger uncis;
Questum aut matri multis balatibus agnum
Martius à stabulis rapuit lupus.

Sed quoniam usus Similitudinis praesertim in Epyco, & Elegiaco carmine nunquam non maxime placuit; juvat Virgilianas hic particulas recensere, quibus ad similitudines transtulerit: ex lunc:

Qualis ubi in lucem coluber
&c.

Noe sic aggeribus rupiis cum
Spumeus annis;

Ille velut celsam oppugnat
quæ molibus urbem.

Delphinum similes, qui per
maria humida nando.

Quam multa in sylvis Au.
eturui frigore primo.

Par levibus ventis, volucrisque
simillima somno

Flaccus uiri primo caput cum
albescere vento.

Ceu quondam nirei liquida;
inter nabila Cygni.

Sicut aquæ tremulum labris
ubi lumen ahenis

Noe secus, ac signa penitus
rit terra dehincens. Ac

Ac veluti pleno lupus infidi.
et os oriri.
Quoniam ab accusa veniens
Fulminis in mortem.

Vt sera, que densa venam.
cum septa corona
Haud fecus, atque alto in
lucu, cum forte ceterre.

Turbinis arti
Noo aliue, quam qui ad-
verso rex fulmine.

Mores farini.
Alter modus amplificationis est per Enumerationem
partium. Virg. En. 8, scilicet omnia hanc
amplificat:

Oculos per singula volvit,
Miraturque, interque manus, et brachia versat
Terribilem crisis galeam, flammasque romentem,
Fatiferumque ensim, loriam ex ore regentem,
Tum leves ocreas electra, auroque recutio,
Hastaque, et cylopi non enarrabile texum.
Tertius est, si ad rem amplificandam, in qua aliquantum
temporis intervallum impensum sit, temporum series
servetur: sic Virg. l. 1. En. Vers. 88, tempestatem descri-
bit ab his verbis: Incubere mari, Te. & Ovid. l. 3. Metam.
illud militum Cadmi sensum e terra eructum peccatum sic
amplificat.

Inde fide maius) gleba cepere moyens,
Primaque de fultis acies apparuit hastae,
Tegmina mox capitum picto nutantia cono,
Mox humeris, pectusque, overataq; brachia tellis
Existunt, crescentque seges clypeata virorum.

Quattus est, si tecenescamus ea, quæ tunc suos, cum res
est, quam volumus amplificatae: quod maxime sit à Poe-
tis, cum tempus describant, ut Aestate, Automnum,
Diem, Aurora. Virg. l. 4. En. sic ostendit describit.

Nos erat, et placidum carpebant sessa soporem
Corpora per terras; sylvaque et seva quietant
Aequora; cum medio voluntur sidera lapsu;
Cum racte omnis eger, pecudes, piisque volvunt,
Quaque lacus late liquidos, quaque aspera dumis
Rura tenuit, summo posita sub nocte silentis.

CAPVT V.

De Mutatione vocum in carmine:

Ad minuendam coendendi carminis difficultatem, cum
ad poetica dictioem comparandam conceditur
Poeta mutationem quendam vocem, per quam nomina, verbis
atque particulas aliter usurpat, quam in uso positâ esse vi-
deantur. Multiplicitas hujus mutationis usum tuto hos Ca-
pice edocebo.

Mutatione in Nominis.

1. Substantivo uni tribuendum adjectivum alteri tri-
bunt aliquando modo sententia oe persorbetur: sic Virg.
En. 7 pro Ite udum vocis dixit Vnde vocis iter. & En. 3

Hoc suje crudel es terras, suje littus ararum.

2. Adjectivum substantive interdum ponunt, addito
substantivo in casu patrio. Virg. En. 5

Tonstruque tremiscent

Ardua terrarum, et campi.

Hujusmodi adjectivis substantivè positis licet ade-
dere adjectivum. Virg. Geor. 3.

Sed me l'arnassi deserta per ardua dulcis

Raptat amor.

3. Loco speciei genus apponunt, adjecto epitheto, quod
in specie proprium: sic dicunt: Squamiferi greges pro Pis-
cibus; Ales foris pro Aquila; Ales pranuncia veris pro
Hyrcanis. Virg. En. 1.

Aethere, quo l'asp' agit. Foris ales aperto

Turbabat celo.

4. Frequens est ulus ligni pro re significata: sic dicunt:
Sagum pro Militia, Fasces, vel Sella curulis pro Consolatu;
Corona, Purpura Sc. pro Regia Dignitate; Arma pro bel-
lo; Palma pro victoria; Oliva, vel Toga pro Pace; Fistula
pro Buccolis poësi; Cythara, Lyra, vel Fides pro Heroica,
ac Lyrica; Sorcius pro Comedie; Cithurnus pro Tragœdia;
&c. sic illud decessatum Cicer.

Cedant arma regi, concedat laurus olive.

Et Her. Lib. 1. Od. 17.

Hic in reduta valle canicula.

Vitabis estum, O fide Teja

Dites &c.

5. Fluuium, sive Montium nomina pro regionis ejus populis ponunt: sic Padus Italos designat, Rhenus Germanos, Tyberis Romanos, Taous Hispanos, Galles Sequana, Tamesis Anglos, Ganges Indos, Nilus Aegyptios, Euphrates Parthos, &c. his vero sic utimur: Potator Gangis pro Iedis. Qui bibunt Nil' am pro Aegyptijs. Qui Caucasum coluant pro Scythis &c. Virg. Aen. 7.

Qui Terrae torrentes raper, montemque Severum,
Casperiamque colunt, Forumisque O flumen Himella,
Qui Tyberim, Fabarimque bibunt.

6. Genitivis duorum substantivorum nominum in adjectivi coniunctant, que alteri substantivo adhaerent. Virg. Aen. 6. pro Ares matti: dixit, Maternas agnoscit aves. Eosque effreni etiam casu eodem, atque alterum substantivum adjecta conjunctione: sic Virg. Aen. 1. pro Molem montium altorum, dixit, Molemque, O montes insuper altos; & Aen. 3. pro In partem preda dixit, In partem, O predam: & Eccl. 6. pro Regum prælia dixit, Reges, O prælia.

7. Adiectiva substantivè aliquando ponunt, conjuncti one interposita inter ipsa, atque eorum substantiva. Virg. Georg. 21. pro Pateris aureis dixit, Pateris libamus, O auro. Et Georg. 3. pro Maculis albis cecidit, Maculis insigniis, O alba.

8. Personam primam, ad exprimeadum vehementem animi motum, facile in tertiam mutant, adjecto ejusdem personæ nomine. Ita Aen. 4. de se loquens Dido
Nec te noster amor, nec te data dextera quondam,
Nec mortitura tenet crudel's funere Dido?

9. Actionem personæ frequenter transferunt ad ali quam eius partem, ad effectum, vel ad aliud, quod ad ipsam pertinet. Ovid. in Epist. Phed. Hipp. pro Conata sum inquit dixit.

Ter

Ter tecum conata loqui, ter inutilis habet

Lingua, ter in primo desistit ore sonus.

Et Epist. Bris. Achil. dicturus, Talentus es ad iram, ait, Ces-
sas, itaque lena tua est.

10. Plures casus in vocativum morant; genitivum præ-
sertim duorum substantivorum nominum. Ovid. lib. 2.
Tris. dicturus, Faæta saucia ungibus accipiteris, ait:

Ungibus, accipiter, saucia facia tuis.

Et Virg. Aen. 6. dicturus, Vates locuta est vere omnia de Mi-
sero ait.

Quando omnia vere

Hec nimis de te ratei, Misene, locuta est.

11. Facile pro ablativo verbi passivi dativum po-
nunt Graecorum moe: sic Virg. Aen. 1. dixit Neque cer-
nitur ulli, & Ovid. El. 9. L. 3. de Ponto: Vix audier ulli.

12. Verbis pugnandi loco ablativi cum præpositi, ne da-
tivum attribuunt. Virg. Aen. 4. ait: Placitone etiam pugnabis
amori? & Eccl. 8. Carent O cyenis uluie.

13. Singularem pro plurali numero, pluralem pro singu-
lari facile adhibent. Virg. Aen. 2. Psiam dum regna manca-
bant, & Aen. 6.

Fraxineaque trabe cuneis, O fixile robore
Scinditur.

14. Cardinales numeros Unus, Duo, &c. efficiunt per
adverbia Bis, Ter, &c. conjuncta vel cum numeris ipsius
cardinalibus, ut Virg. Aen. 1.

Sunt mihi bis septem præstanti corpore Nimphe.
vel conjuncta cum ordinalibus Bini, Terni, &c. Ovid.
Martia ter senos proles adoleverat annos.

Mutatio in Verbis.

1. Infinitum pro Potentiali usurpat aliquando. Virg.
Aen. 1. Mene incepio desistere vitam pro desistam.

2. Adhibent etiam præteritum pro præsenti, sed raro. Virg.
Georg. 4. de Apibus:

Rege incoluti mens omnibus una.

Amisso rupere fidem, construillaque mella

Diripiuerunt ipsa, O cœstes solvere favorum;

Virg.

Verba nonnumquam transponunt, ut *Saxa per, & scōpolos*: *Leo per oriles turbans*: *Injiciunt ipsis ex vincula fertis*. Detrahunt quoque Syllabas aliquibus vocibus, ut *Poigite pro puritate, surpaterat pro surspeterat*; extinxerunt pro extinxissim. Pronomen item *Se* omittunt aliquando, ut *Volutentibus annis pro se volventibus*; *rentens annus*: *prora avertit*.

4. *Voum alteri infidojo substituunt aliquando*. Ovid, Epis. Med. Ias. *Iobinum præcium pro præscari usurpat*

Serpentes igitur potui, rauosque furentes
Vnum non potui perdomuisse virum?

4. Frequenter verbum in locutionem aliquam mutant, qua circuiflacciam actionis significet. Virg. Ecl. 1. dicturus; *Sepe sacrificabo ad illius aram cecidit*:

Illiis aram

Sepe tenerostris ab oribibus imbuet agnus.

5. Vel idem verbum mutant in locutionem, qua tempos explicet; sic Virg. Ecl. 2. pro *Adversperasit* dixit:

Majore que cadant ollis de montibus umbrae.

6. Vel denum mutant in locutionem, qua à loci adjuncto desuetaur. Idem Ecl. 2. dicturus, *Sunt mibi mille agri, cecidi;*

Mille mes siccilis errant in montibus agna.

Mutatio in Particulis.

1. Adverbia in adjectiva mutant: Virg. Aen. 6. pro *Celeriter* dixit. *Tollunt se celeres*, & Aen. 4. pro *Cito* ait, *Solzit velo citi*.

2. *Encliticam Que pro Et facile usurpant ad facilitatem versus*; & ad vim addendam ingeminant. Virg. Georg. 4.

Terraque, tractusque maris, calumque profundum.

Et Aen. 7. *Spiculaque, elypeique, eruptaque, rostra curvata*.

3. Cum pro Et facile utundur. Virg. Aen. 1. *Cava fides*, *O Vesta, Remo cum fratre Quirinus.*

CAPUT VI.

De Epithetorum usu.

Epitetha non ad felicitatem modo, sed etiam ad carminis reuustatem, vim, atque dignitatem maxime faciunt.

Si prudens sit eorum usus, neque cum sola metri necessitate ponderetur, ea nāque adhibe epitheta, quæ sunt idonea, & rei explicanda coevebuntur. Vide quā appositi Virg. Aen. 1. *Pitramum senem sele ad pugnam comparatu[m] describens utatur epithetis.*

Arma diu feror desue a trementibus ero

Circundat negligit uam humeris, & inutilis ferrum.

Cingitur, & densos fertur mortuis in hostes.

Perpende quādam vim singula, quæque epithetibus habeant. Tu itaque ciuila ne appone, aut abscons, aut in tempistica, aut animis cibis, praesertim in hamili sylo; sed ad rem apposita, venusta, sonantis, ingeniosas, eruditissimas, quæ scilicet ad historiam aliquam alludent, aut fabulam: quodsi per metaphoram hoc deduces, ut *Mare iratum*, *Bellum furens*, *Gladius fidelis*, &c. *venustiora erunt*. Eadem habent vernalitatem, si prima fructu repugnatio videatur, ut *Aetha horrifica*, hoc est, quæ horrorem inscutunt; *Telum penetrabile*, hoc est, peccans.

Plura tandem epitheta uni felicitativo ne facile attingidas. Fecit id Virg. sed tardò, & Ecl. 3.

Lenta quibus torno facile superaddita vitis

Et Aen. 5. *Lenis crepans vocat asperga aletum.*

Epithetorum penitus in pangendis versibus nunquam laboraveris, si rei, cui velis epithetum attribuere, consideres naturam, causas, effecta, locum, situm, tempus, mores, habitum, colorēm, qualitatem, similitudines, exteris, hisus generis adiuncta. Sed in iisis non immoror, cum aut in *Textoris epithetis*, aut in *Sinonymorum thesauro*, aut in *Regia Paroasi plura retuum reccitantur epitheta.*

CAPUT VII.

De Pedum concinnatione ad carminis

venustatem.

PER rectam pedum, atque verborum dispositionem, minum est, quanta cuique versuum generi venusta, acce-

accedat. Sed quoniam primus Tytorum labor est in duendo Hexametro, aique Pentametrio, de his solum leges hic aliquot dabo; dicturus de reliquis ubi de Lycico carmine seruo erit.

1. Cave, ne solvns sit versus, hoc est, cuius pedes singuli singulis distinctionibus concludantur, ut illud Enni:

Sparsis hastis longis campus splendet, et horret.

2. Coddū suaviter fluit, si hincio pede pars adhuc aliqua distinctionis superstet, ad sequentem pedem inchoandū: ut En. 2.

In sandum, Regina, jubes renovare dolorem.

Syllaba illa relicta Casura dicitur, cuius quadruplices genus inveniuntur, *Penthemimeris, Trochaea, Hepthemimeris, Tetrapodia.*

Penthemimeris syllabam post duos pedes relinquit, qua dictio claudatur, e. g. *Servatum ex undis. Illicet obrimur. Ille ego qui quandam Hanc saltem oīsi Hexameter habeat, omnino erit insularis.*

Trochaeis post duos pedes duas habet syllabas longam, & brevem, sive Trocheum pedem, qui dictioem terminat, & cum sequenti biceps Dactylium faciat. *Terraque, Traflusque, Inferus raptoris. Sparge diem meliore. Hanc comitari debet Hepthemimeris, ne sit absurdus. Fere autem rugida est, aique adeo Elegijs, Epigrammatisisque minus aperta.*

Hepthemimeris post tres pedes syllabam relinquit, qua vocem concludat, ut *Tu quoque litteris nostris. Idem erans mandata dabat. Hec Virgilio, est maximē familiaris, omniumque suavissima.*

Tetrapodia sit, cum Hepthemimeris adjunctio Pythagorio dactylium facit; ut *Vel que sublegi tacitus tibi. Erramus pelago totidem sine. Casura hæc Buccolico, sed Elegiaco item carmini maximē convenit.*

3. Vitio tamem non veritur Hexametro, neque Pentametrio si primus eorum pes distinctione concludatur, maxime si Dactylus sit, ut Trist. 1. Eleg. 1.

Carmina secessum scribentis, et otia querunt;

Memore, me venti, me sera iactat hyems.

Nec si in Hexametro quartus pes cum distinctione absolvatur: ut En. 8.

Vt bellum signum Laurenti Tarnus ab arce.

Nec si quartus simul, & quintus, ut ibidem:

Exultat. Et rauco strepuerunt cornua cantu.

4. Hexameter versus monosyllabis, vel duplice distinctione syllabis, vel tertrasyllabis vel pentasyllabis ne tam facile concludatur: ut isti:

En. 4. Massylisque ruunt equites. Et odora canam ris.

En. 10. Neinc manet in sonorem gravis exitus; aut ego verio

En. 1. Pergama cum pateret, inconcessoque hymenosa.

Dextera seva faciem sumantem conueniebat.

Potestitem monosyllabam terminari, cum duplex es sit: ut En. 1.

Explorare labor, milite jussa capessere fas est.

Vel cum sit elibet ejus monosyllabis cum syllaba praecedente: ut Virg. Eccl. 6.

Te nemus omne canet, nec Phaeograti alla est.

Ne etrubiores fiant etiaciones in versu, ut in illo Persei.

O curve in terras anime, Et celestium inanes!

Multa tamen voces, procomina præstetim possessiva, non ineleganter elidunt ultimam cum his monosyllabis Es, Est, Et, c. g.

Quassa ramen nostra est, non mersa, nec obruta, navis.

Difficile est fateor, sed tendit in ardua virtus.

Velle sum cuique est, nec rotu ristor uno.

5. Pentametri prima casura, qua in medio versus sit, distinctionem concludat, in quo peccavit non semel Cassillas, ut:

Cessarent neque tristis imbre madere gene.

6. Eisdem versus neutra casura monosyllaba vox sit, præstetim secunda, ut in Catullo:

Nec sciri urrum sis albus, an atet homo?

Aut facete hac à te dictaque factaque sent.

Licet hoc tamen, si aut altera praedicti monosyllabae
aut si cum ipsa syllaba praecedens eliditur ex eplo Ovidi:

Magnatamen ipse est in bonitate Dei.

Premia si studio consequar ista, sat est.

Et solum constari in levitate sua est.

8. Ut elegansissime dissyllabae Pentameter clauditur,
ita si per vocem suum, vel quatuor, vel quinque, vel tria
sunt syllabarum terminatrices, non maxime inconvenit ad quo
des accedit. Verum terminaciones sunt longisculpaz, ad
exprimendas acotas, & ravelq sententias multum accom
modataz, in Epigrammatis fugientibus non sunt in Elegia
vero, qua plurimum amat suavitatis, nisi moderatae ulur
gentur, in vino erunt. En eorum exempli:

Mart. Delicia populi, que fuerant Domini.

Mart. Dantes opes nulli nunc, nisi dabitibus.

Proper. Illis ampla satis forma pudicitiae.

Proper. Prosternas ingentes, sunt immities.

*Io. fine Pentametri, unquam participium praesens
collocetur, ut*

Consurgit ad silvas gaudia solus amans.

9. Neque tam facile concludatur adverbio, aut con
junctione aliqua, ut illa Ovidi.

Vtibz forent nostras cum Dea (sensit enim)

Quenque diu petiti contigit arpa tamen.

10. Postrema lex concionandi ad versustatem versus est
Si aquerens ipse, ac sonus cum natura rei explicanda ita
coheret, ut illi quis concinere videatur. Oportet ita
que observere, quæ licet, qui pedes, quæ carminis con
clusio latitudinem, quæ tristitiam, quæ tarditatem expri
mant, rebusque explicandis aptent.

11. Primum elementum A molitie quadam easmen ex
bilarat: ut Virg. Ecl. 2.

Mollia luteola pingit vaccinia caltha;

Veleriam est ad res grandes explicandas ut Virg. An. 7.

Ardet inexcita Aafonta, arque immobilitate

E conventus lugentibus. Virg. An. 2.

Hec namque talles, inquit, que mea equora possunt.

Accipere?

*Iulect ad res giles explicandas. Penetrantes aquas per
navis firmas sic explicat Virg. An. 1.*

Acceptum inimicum imbre, rimisque fasscent.

*O maximeliorum est: res subitas bene etiam ex
primit. Virg. An. 5. de subita Palinuri morte.*

Onusq m. calo. T. pelago confusus ferendo.

*V. valitatem sonat, ut An. 4. V. astros volvunt ad lit
tore fratis. Valet etiam ad res clamoras, & horribilias ex
primendas: ut An. 4.*

Tam plaus, fremitusque virum, studisque farentium.

Consonat omne nemus, vocemque inclusa voluntate.

Littera.

*R. usq sermonem asperum facit, sic ad exprimendas
res difficiles, atque alperas valet maxime. Virg. Georg. 3.*

Ergo ager rastri terram rimantur.

*Cicibus vero Spondax elisiones, & verba longiora
aperte sunt exprimendo dolori, tarditati, difficultati, vel
etiam majestati. Ut*

An. 6. Ibant obsenti sola, sub nocte per umbras.

An. 5. Amisimus Anchisen siebant, cuncteq profundum

Pontum aspellabant flentes.

An. 6. Tum demum admisisti magna exoptata revisunt.

An. 12. Vix illad lecti, bis sex service subirent.

An. 6. Infelix faxis in procurentibus habet.

An. 6. Porta aduersa ingens, solidoque adamante columnæ

An. 3. Monstrum horrendum, informes, ingens, cui lumen

ademptum.

An. Frequentes coorta Dactyli, breviora verba, & rare

*elisiones ad celeritatem, vel latitudinem exprimendam var
lent.*

An. 9. Ferte citi ferram, date telas scandite muros.

An. 8. Quadrupedante purpure sonitu, quaerit jungula

campum.

An. 4. Inde abiecta rededit sonum tuba, sinibus orenes

Haud.

Haud mera prosluere suis: ferit ethera clamor.
Eccl. 10. Ita domum satara, venit hesteras, ite, expellat
Quodsi alteris Dactyliis, & Spondais temporeis
verses, soaviter fluir, ut An. 1.

Arma, ruramque cano, Troje quo primus ab oris
Italiam fato profagus, Lavinaque venie, C. T.

Moosyllabā corruit versus apud Virgilium, ut cas
sum exprimat, ut: Ruit Oceano nox. Procambit hami bos.
Preruptus aque mons.

Ut indignationem significeret, ut: En hec promissa si
des est? Aversa Dea mens.

Ut morari indicet, si forte, rurum quemque Mole sua statu
Heret pede pes, densusque viro viri.

Hexameter Spondacus, qui Dactylum à quinta sede
deturbatum in quartam rejicit, aut ad rem grandem, &
majestate plenam, aut ad rem difficultem, vel noctem ex
primentam valens. V.

An. 4. Cetera Deum siboles, magnum foris incrementum.
An. 8. Cum Patribus, populoque, Penatibus, C. T. magnis Dñz.

An. 3. Cornua relatarum obvertimus antennarum.
An. Conficit, atque oculis phrygia agmina circumspexit.

CAPUT VIII.

De Poetica Divisione, ejusque vitijs.

Dico Poetica non communem solum loquendi rati
onem, sed etiam orationem sublimitatem, ac ma
jestatem longè excedit: non enim res vulgari modo ex
plicat, sed reconditior quadam arte, spirituque poetico.
Dixisset Orator: Gemini scopuli altè consurgant; at Vates ce
cinit: Geminique minuantur ibi calum scopuli. Sic etiam dixi
let ille: somnum excutit. C. T. vocat socios: & iterum Vates:
Corripit è somno corpus, sociosque satigat. Quibus in locutis
onibus vides nescio, quid Secretum omnia à commoni
usu loquendi, ac majestatem quandam praefereat Poe
ta propriam.

Majestas ista comparatur divisioni poeticae per trans
lata

lata frequentia, per frequentem usum oratorum, per cre
bis epitheta, quæ aliquid eximij affectant, per formas lo
quendi exquisidores, quarum plures dedi Cap. 5, per eru
ditiorum fabulatorum poeticalium, per guardam, denique
loquendi licentiam, quæ poetarum spirituum praeferat.

Verum non æquæ bæc emissa ubique à Poetis uol
partur: triplex enim est apud ipsos, ut apud Oratores sy
llabatio, sublimis, Tenuis, Medius, stylus sublimis, qui ma
iestram tractat gravem, & grandem, majestatem poeticae
ubi totam rendicat, frequens est in seorsim magnificis,
periodos producitoris amat, figuransq; grandiores, stylus
Tenuis ad docendum potius, quam ad concipiendos affectus
accommodatus, majestatem hanc temperat; refugit, quid
quid intolens est, quidquid inumelen, aut nimis est mol
le, & circumspectum; colit quam maximè claritatem, cys
bis tenuioribus, & proprijs magis, quam seclusatis inharces
calum, argutèque procedit; patet est in usu troporum
& figuratum, parcosq; numero rectiloem comparando fac
tius eisim, adagis, argutis, ingenuitate quadam condic
ti magis, quam alijs ornamenti desiderat. Stylus deceptum
Medius, qui ad delectationem maximè spectat; mediæ incer
dit via inter Sublimem, & Tenuem; ab utroq; quidq; ad
delectationem, & cultum facit, ubi rendicat, neglectusq;
quæ sive ad moveendum, sive ad docendum pertinet.

Adversè tamq; vñum, atque idem poema non co
dem semper stylo tractat: miscetur eisim, bæ stylis di
versa rationes, sive inter se, ac temporeantur pro varia
te rerum, quæ in singulis partibus pertinet: pars
enim illa, quæ grandem materiam tractat, sublimem sty
lum postulat; quæ mediocrem, medium; quæ vero humi
lem, tenui stylo contenta est. De Periodo vero poetica id curato, ut oblongas pe
riodos, exitumque non invententes ne inducas: neque
equat, laudatur (vñli forte cum vehementis aliquis affe
ctus exprimitur) cibis, & brevium periodorum vñlas, non
inconstans sit, ac subtilitas oratio; ut est illud. Lucani de
Senectate